

Austria w czasie wojen XVIII w. Wojna siedmioletnia

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa interaktywna](#)
- [Film + Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

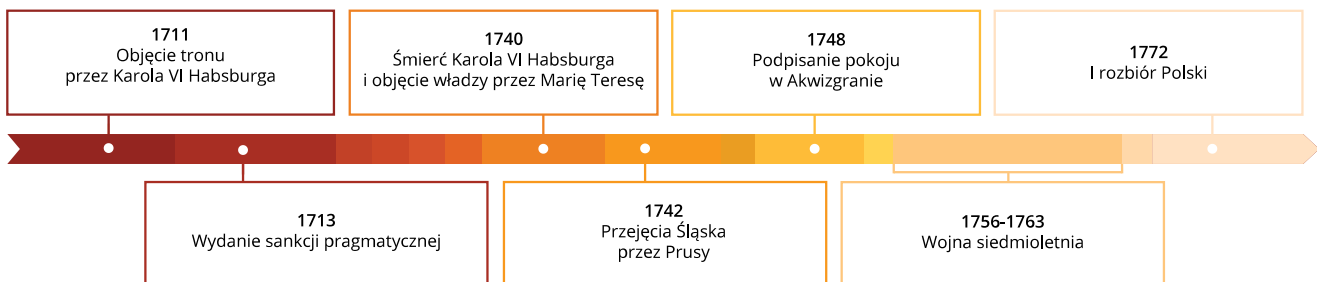
-
- Źródło: *Europa w wieku oświecenia (1715–1789)*, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej*, t. 41, oprac. J. Feldman, Kraków 1924, s. 7.

Austria w czasie wojen XVIII w. Wojna siedmioletnia

Rodzina Habsburgów na obrazie Martina van Meytensa z 1754 r.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Przełom XVII i XVIII w. przyniósł znaczne zdobycze terytorialne Habsburgom, którzy odebrali Turcji Węgry, a Hiszpanii jej posiadłości w Italii i Niderlandach. Jednak Karol VI nie miał męskiego potomka, dlatego w 1713 r. ogłosił edykt, zwany sankcją pragmatyczną, ustanawiający niepodzielność krajów habsburskich, które po śmierci cesarza miała odziedziczyć jego córka Maria Teresa. Mimo że postanowienia te zostały uznane zarówno przez stany poszczególnych krajów dziedzicznych dynastii, jak i przez najważniejsze państwa europejskie, wygaśnięcie męskiej linii Habsburgów w 1740 r. zachwiało potęgą rodu i wciągnęło Austrię w konflikty międzynarodowe.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

- Wyjaśnisz znaczenie wygaśnięcia męskiej linii Habsburgów dla losów Austrii.
- Scharakteryzujesz przyczyny wojny o sukcesję austriacką oraz wojny siedmioletniej.
- Ocenisz, w jaki sposób rywalizacja Austrii i Prus wpłynęła na późniejsze losy Rzeczypospolitej.

Przeczytaj

Kryzys imperium Habsburgów. Wojna o sukcesję austriacką

Pretensje do tronu cesarskiego zgłosił elektor bawarski Karol Albrecht Wittelsbach, popierany przez Francję. Z kolei król Prus Fryderyk II Hohenzollern, który dopiero co objął władzę po śmierci swego ojca Fryderyka Wilhelma I, uzależnił zgodę na koronację Marii Teresy i jej męża, księcia Lotaryngii Franciszka, od terytorialnej rekompensaty w postaci Śląska. Gdy jego wojska, nie czekając na odpowiedź, wkroczyły do tej [prowincji](#), Habsburżanka wypowiedziała Fryderykowi wojnę, którą jednak przegrała. W 1742 r. Śląsk znalazł się w rękach pruskich i już w nich pozostał, gdyż podobnym wynikiem zakończyły się kolejne walki, toczone w latach 1744–1745. Na polach bitewnych dwóch wojen śląskich narodziło się nowe europejskie mocarstwo – Królestwo Prus.

Sukcesy Fryderyka II ośmieliły innych wrogów Habsburgów. Jedynie dzięki lojalności węgierskich poddanych i poparciu dyplomacji angielskiej Marii Teresie udało się obronić pozycję rodu. W 1748 r. strony zawierające pokój w Akwizgranie uznały tytuł cesarski używany od trzech lat przez jej męża Franciszka z dynastii lotaryńskiej. Uczyniły to za cenę zrzeczenia się przez Austrię Śląska i oddania części posiadłości w Italii Burbonom hiszpańskim. Największe korzyści odniosły Prusy oraz Anglia, która zdołała przywrócić równowagę sił na kontynencie, choć nie obyło się to bez wysiłku zbrojnego. Anglia wzięła udział w wojnie sukcesyjnej austriackiej. Wspólnie z Austriakami walczyła w Niderlandach przeciw Francuzom, a w 1746 r. a wojska szkocko-francuskie zagroziły Londynowi. Elementem konfliktu były również wojny w koloniach (np. w Indiach czy Ameryce Północnej).

Maria Teresa (1717–1780). Cesarzowa wraz ze swym mężem Franciszkiem I zapoczątkowała dynastię habsbursko-lotaryńską.

W jaki sposób podkreślono na portrecie majestat królewski Marii Teresy?

Źródło: Martin van Meytens, 1759, Akademia Sztuk Pięknych w Wiedniu, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Wojna siedmioletnia

W połowie XVIII w. nastąpiło w Europie odwrócenie przymierzy: Wielka Brytania, popierająca wcześniej Austrię, zawiązała sojusz z Prusami. Francja, oburzona „pruskim wiarołomstwem”, połączyła się sojuszem z dwiema nienawidzącymi Fryderyka II cesarzowymi: austriacką Marią Teresą i rosyjską Elżbietą. Porozumienie francusko-habsburskie zakończyło trwającą dwa i pół wieku walkę o dominację w Europie i otwierało zupełnie nową sytuację polityczną. Bezpośrednim impulsem do rozpoczęcia nowej wojny stał się konflikt angielsko-francuski w Kanadzie, który przeniósł się na grunt europejski i zyskał miano wojny siedmioletniej lub III wojny śląskiej, gdyż jednym z jej głównych powodów było niepokodzenie się Austrii ze stratą bogatej **provincji** na rzecz Prus.

Fryderyk II ze swoim sztabem podczas bitwy pod Lutynią. Doszło do niej 5 grudnia 1757 r. niedaleko Wrocławia (dawniej Breslau). Było to jedno z najważniejszych i decydujących zwycięstw Prus w wojnie siedmioletniej – Austriacy zostali usunięci ze Śląska, który pozostał pod kontrolą Fryderyka II.

Wskaż na obrazie postać Fryderyka II.

Źródło: Hugo Ungewitter (1869–1944), 1906, Wikimedia Commons, domena publiczna.

W 1756 r. Fryderyk II zaatakował Saksonię, lecz odniósłszy zwycięstwo, znalazł się sam wobec potężnej **koalicji** (Anglicy zaangażowani byli przeciw Francuzom poza Europą). Tylko dzięki swym talentom dowódczym i znakomitemu wyszkoleniu armii zdołał on pokonać Francuzów i długo

Bitwa pod Kunowicami. Po rozbiciu wojsk Fryderyka II antypruska koalicja nie umiała wykorzystać tego zwycięstwa, co pozwoliło pruskiemu władcy zebrać nowe siły i kontynuować wojnę.

Znajdź na mapie Kunowice.

Źródło: Alexander Kotzebue, 1848, Wikimedia Commons, domena publiczna.

powstrzymywał napór wojsk austriackich i rosyjskich. Kiedy jednak w 1759 r. zadały mu one ciężką klęskę pod Kunersdorfem (dziś Kunowice), dwa lata później zaś Rosjanie zajęli Kołobrzeg, a Austriacy Świdnicę, Prusom zaczęła grozić zupełna klęska. Uratował je, jak później mówiono, „cud domu brandenburskiego”, czyli śmierć ostatniej z Romanowów, Elżbiety, w styczniu 1762 r. Jej ekscentryczny następca cesarz Piotr III podziwiał Fryderyka i zaoferował mu pokój, wobec czego osamotniona Austria także musiała wycofać się z wojny. Traktat podpisany w 1763 r. w Hubertusburgu utrzymał ustalony 15 lat wcześniej przebieg granicy austriacko-pruskiej. Mimo tej niemal przegranej wojny utrwaliło się więc

panowanie Hohenzollernów na Śląsku oraz potwierdziła mocarstwowa pozycja Prus. Natomiast brytyjsko-francuski pokój paryski doprowadził do ważnych zmian w koloniach: Anglia opanowała całą Kanadę i część Luizjany oraz zlikwidowała wpływy francuskiej konkurencji w Indiach, otrzymała również od Hiszpanii Florydę.

Rozwój terytorialny Brandenburgii i Prus w XVII–XVIII w.

Mapa przedstawiająca rozwój terytorialny Brandenburgii i Prus w XVII i XVIII w. Wymień nazwy polskich ziem zagarniętych przez Prusy w wyniku I rozbioru.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., Stentor, licencja: CC BY-SA 3.0.

Wojskowość w XVIII w.

W XVIII w. sposób prowadzenia wojny nie ulegał tak rewolucyjnym zmianom, jak w poprzednim stuleciu, lecz rozwijał się w zgodzie z zarysowanymi wówczas tendencjami.

Liczebność armii stałych mocarstw europejskich w okresie pokoju przekraczała 100 tys. (niekiedy nawet dwukrotnie). Uważano, że stan osobowy wojska powinien się równać 1 proc. ludności państwa (w Prusach sięgał 3 proc.), więc ze względu na koszty nie mogło już ono składać się tylko z żołnierzy zaciężnych. Jego trzon stanowili **rekruci**, wywodzący się z chłopstwa. Na potrzeby poboru kraj dzielono na regiony rekrutacyjne, do armii wcielano jednak nie całe roczniki, lecz tylko określoną liczbę osób, konieczną do uzupełnienia stanu. Służba wojskowa była z reguły dożywotnia.

Utrzymanie wielkich armii wymagało rozbudowy magazynów i regularnego zaopatrzenia, o co miało dbać kwatermistrzostwo. Żołnierze, rzadziej odtąd zmuszani do rabunku, przestali być postrzegani jako wyrzutki społeczeństwa. Zwalczanie grabieży wiązało się także z dążeniem do zaostrenia dyscypliny. Zgodnie z zasadami **taktyki linearnej** wojsko szykowano do bitwy w płytkich szeregach, a starcia bitewne polegały przede wszystkim na wzajemnym ostrzale z armat i muszkietów. W tej sytuacji utrzymanie szeregu było możliwe tylko dzięki żelaznej dyscyplinie, a właściwie – zaszczerpieniu żołnierzom strachu przed oficerami i podoficerami.

Bombardier pruski z połowy XVIII w. (na pierwszym planie). Jak nazywa się budowla widoczna w tle?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Żołnierze pruscy z XVIII w. Pruska metoda szkolenia armii, wprowadzona w latach 20. i 30. XVIII w. przez feldmarszałka Leopolda von Anhalt-Dessau, polegała na bezwzględym traktowaniu żołnierzy. Zmuszani byli oni do natychmiastowego wykonywania rozkazów, co zmieniało ich w maszyny do zabijania, dające prowadzić się na rzeź. Żołnierze mieli bardziej się bać swojego kaprala niż wroga. Ważnym elementem tzw. pruskiego drylu był idealny szyk bojowy, utrzymywany nawet w bardzo silnym ogniu nieprzyjaciela. Na pruskich metodach szkolenia wzorowały się inne kraje europejskie, np. armia Piemontu-Sabaudii, czy armia brytyjska. Jak myślisz, do czego na dłuższą metę prowadził taki sposób szkolenia?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Słownik

koalicja

sojusz zawarty pomiędzy państwami w celu prowadzenia wspólnej polityki

provincja

w niektórych krajach jednostka administracyjna; obszar wchodzący w skład federacji

rekrut

żołnierz, który dopiero został wcielony do wojska

taktyka linearna

sposób, w jaki przez ponad sto lat – od połowy XVII w. do rewolucji francuskiej – walczone podczas europejskich wojen; podstawą było wzmacnianie np. siły ognia piechoty poprzez ustawienie żołnierzy w linie składające się z trzech, czterech szeregów, a salwę oddawano z jak najbliższej odległości wobec przeciwnika

Słowa kluczowe

Maria Teresa, Fryderyk II Hohenzollern, pokój w Akwizgranie, wojna siedmioletnia, monarchia Habsburgów, Europa w dobie oświecenia, oświecenie w Europie

Bibliografia

Europa i świat w epoce oświeconego absolutyzmu, red. J. Staszewski, Warszawa 1991.

S. Grodziski, *Habsburgowie. Dzieje dynastii*, Wrocław 1998.

H. Wereszycki, *Historia Austrii*, Wrocław 1986.

Mapa interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą, a następnie wykonaj polecenia.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Polecenie 3

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o. na podstawie Bryan Rutherford, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Wyjaśnij, w jaki sposób ta zdobycz terytorialna mogła mieć wpływ na sytuację międzynarodową Rzeczypospolitej w tym okresie i jej relacje z sąsiadami. Uzasadnij odpowiedź.

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Zapoznaj się z poniższym filmem, a następnie wykonaj kolejne polecenia i ćwiczenia.

Wystąpił błąd

Film opowiadający o Austrii w czasie wojen XVIII w.

Polecenie 2

Oceń, czy panowanie Marii Teresy można uznać za okres świetności Austrii, czy wręcz przeciwnie – za czas jej słabości na arenie międzynarodowej. Uzasadnij odpowiedź.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

W duchu jakiej formy ustroju państwowego sprawowali rządy Maria Teresa i jej syn Józef II? Odpowiedź uzasadnij, podając przykłady.

Twoja propozycja

Zapoznaj się z tekstem źródłowym, a następnie wykonaj polecenie.

” **Europa w wieku oświecenia (1715–1789)**

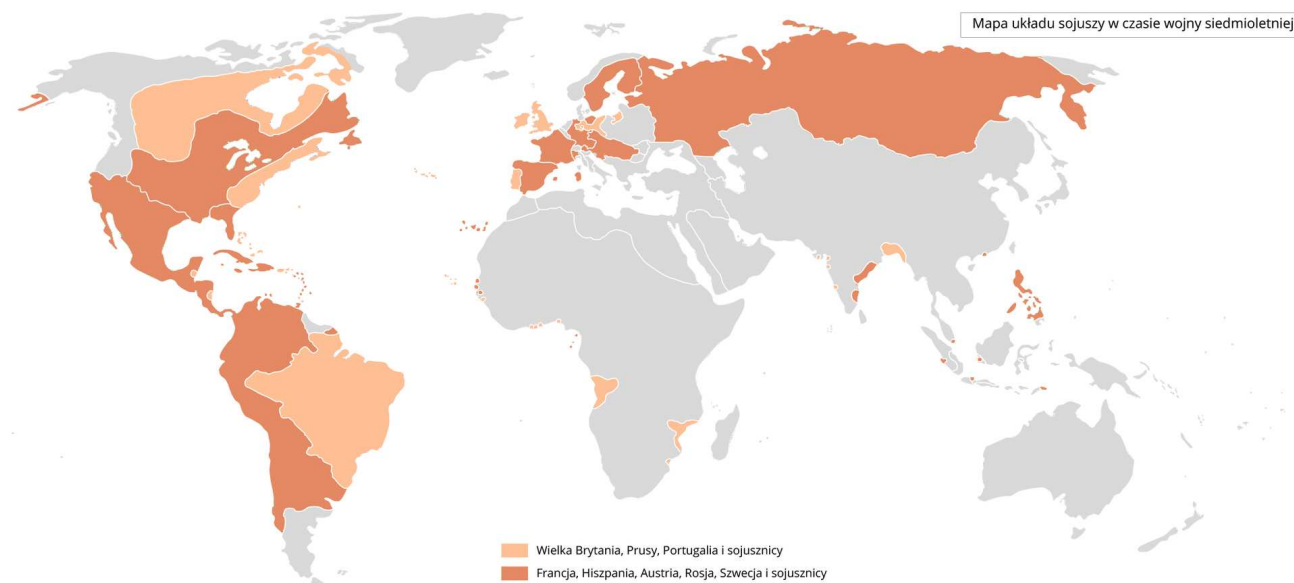
Wojna ta rozgorzała nie z powodu jakiegoś średniego lub przejściowego interesu, nie z powodu paru fortec lub drobnych prowincji, lecz o byt lub niebyt nowej monarchii, wyniesionej na wyżynę przez króla pruskiego z sztuką i dzielnością, które połowę Europy zaskoczyły, a drugą wywiodły w pole. Wojna ta ma rozstrzygnąć, czy nowa monarchia, złożona z rozmaitych części składowych, nie posiadająca jeszcze w pełni potrzebnej siły i rozległości, na wskroś jednak militarna, o całej pożądlivości młodego chudego organizmu, zdoła się utrzymać; czy Rzesza ma posiadać dwóch władców, zaś północne Niemcy zachować księcia, który ze swych krajów uczynił obóz, a z narodu wojsko, a który, o ile mu się pozostawi czas do zaokrąglenia i utrwalenia założonego przezeń państwa, stanie się rozjemcą wielkich spraw europejskich i którego głos będzie rozstrzygającym przy utrzymaniu równowagi mocarstwowej.

Źródło: *Europa w wieku oświecenia (1715–1789)*, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej*, t. 41, oprac. J. Feldman, Kraków 1924, s. 7.

Ćwiczenie 2

Zapoznaj się z mapą, a następnie wykonaj polecenie.

Mapa układu sojuszy w czasie wojny siedmioletniej.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o. na podstawie Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Na podstawie zamieszczonej wyżej mapy, ukazującej układ sojuszy w czasie wojny siedmioletniej, wyjaśnij opinię historyka, że Wielka Brytania była „przeciwnikiem bezpośredniego angażowania sił brytyjskich na kontynencie” europejskim, który interesował ją „tylko jako dywersja wiążąca Francję” (Emanuel Rostworowski, *Historia powszechna. Wiek XVIII*, Warszawa 1999, s. 342).

Dla nauczyciela

Autor: Stanisław Mrozowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Austria w czasie wojen XVIII w. Wojna siedmioletnia

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

XXIV. Europa w dobie oświecenia. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

4) charakteryzuje najważniejsze konflikty polityczne w Europie i na świecie w XVIII w.

Kształowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje sytuację Austrii w XVIII w. i kryzys dynastyczny;
- wyjaśnia, czym była sankcja pragmatyczna;
- omawia przyczyny i wynik wojny o sukcesję austriacką oraz wojny siedmioletniej;
- tłumaczy znaczenie utraty Śląska przez Austrię.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Austria w czasie wojen XVIII w. Wojna siedmioletnia”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i multimedium w sekcji „Mapa interaktywna” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i wykonywać polecenia.

Faza wstępna:

1. Przybliżenie przez nauczyciela wyświetlonych na tablicy: tematu i celów lekcji. Określenie wiążących dla uczniów kryteriów sukcesu.
2. **Raport z przygotowań.** Nauczyciel za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji, m.in. kto zapoznał się z udostępnionym e-materiałem. Prowadzący zadaje uczniom pytanie o umiejscowienie tematu lekcji w czasie. Pyta: W jakim okresie się znajdujemy? Co ważnego działo się wcześniej?

Faza realizacyjna:

1. Praca z tekstem. Jeżeli przygotowanie uczniów do zajęć jest niewystarczające, nauczyciel prosi o ciche zapoznanie się z treścią sekcji „Przeczytaj”. Jeżeli zaś uczestnicy zajęć zaznajomili się wcześniej z tekstem, prosi, aby w parach wynotowali minimum trzy najważniejsze, ich zdaniem, kwestie poruszone w e-materiale. Następnie pary łączą się w grupy czteroosobowe i w czasie dyskusji wybierają wspólnie najważniejszy wątek. Na koniec każda z grup na forum przedstawia i argumentuje swój wybór.
2. Praca z pierwszym multimedium („Mapa interaktywna”). Uczniowie zapoznali się z treścią mapy interaktywnej przed zajęciami, przechodzą więc do wykonywania

dołączonych do niej poleceń. nauczyciel poleca, by indywidualnie wykonali polecenie 2, wskazując poprawne i błędne odpowiedzi, a następnie polecenie 3 – przeanalizowali mapę i wyjaśnili, w jaki sposób wskazana zdobycz terytorialna mogła mieć wpływ na sytuację międzynarodową Rzeczypospolitej w tym okresie i jej relacje z sąsiadami. Wybrana osoba przedstawia propozycję odpowiedzi, pozostali uczniowie mogą się do niej odnosić i uzupełniać ją.

3. Praca z drugim multimedium („Film + Sprawdź się”). Nauczyciel prezentuje film edukacyjny. Tym razem uczniowie pracują w grupach czteroosobowych, przygotowując odpowiedzi do ćwiczeń 1 i 2. Po wyznaczonym czasie wybrane grupy odczytują swoje odpowiedzi na forum. Inni uczniowie uzupełniają ich wypowiedzi. Nauczyciel pilnuje porządku pracy, może dopowiadać ważne, a pominięte kwestie.
4. Nauczyciel, nawiązując do polecenia 2 z sekcji „Film + Sprawdź się”, poleca uczniom, aby w dotychczasowych grupach ocenili panowanie Marii Teresy i sytuację Austrii w pierwszej połowie XVIII w. W jaki sposób cesarzowa poradziła sobie z zagrożeniem zewnętrznym? Uczniowie dyskutują w grupach, a następnie wybrani przedstawiciele prezentują swoje argumenty.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania lekcji „Austria w czasie wojen XVIII w. Wojna siedmioletnia” nauczyciel może wykorzystać zdania do uzupełnienia, które uczniowie również zamieszczają w swoim portfolio: Przypomniałam/Przypomniałem sobie, że... Co było dla mnie łatwe... Czego się nauczyłam/nauczyłem... Co sprawiało mi trudność...
2. Nauczyciel omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów.

Praca domowa:

Wykonaj polecenie 3 z sekcji „Film + Sprawdź się”: „Jak myślisz, jak mogłaby się zmienić sytuacja w Europie, gdyby nie doszło do »cudu domu brandenburskiego«? Które państwa mogłyby na tym zyskać i dlaczego? Uzasadnij swoją propozycję”.

Materiały pomocnicze:

Europa i świat w epoce oświeconego absolutyzmu, red. J. Staszewski, Warszawa 1991.

S. Grodziski, *Habsburgowie. Dzieje dynastii*, Wrocław 1998.

H. Wereszycki, *Historia Austrii*, Wrocław 1986.

Wskazówki metodyczne:

Multimedia – zarówno mapa interaktywna, jak i film – mogą zostać wykorzystane jako materiał przypominający w lekcjach dotyczących przyczyn pierwszego rozbioru Polski.